

Tjaša Purgaj, II. gimnazija Maribor

POKLICNA ORIENTACIJA V SREDNJI ŠOLI – DA ALI NE?

UVOD

Klasične, stalne delovne kariere, kot smo je bili navajeni, ni več. Danes pomeni načrtovanje in vodenje kariere večanje kompetentnosti, znanja in zmožnosti za delo. To je aktiven proces, ki je usmerjen na posameznika in poteka vse življenje. Vedno bolj so cenjene spretnosti, ki jih zahtevajo timsko delo, ustvarjalno reševanje problemov in stalno izpopolnjevanje znanja (Rupar, 2003: 6).

Pravilna poklicna odločitev je v današnji družbi zelo pomembna, saj se je le posameznik, ki se je odločil za njemu ustrezen poklic, sposoben predati poklicu in se z njim identificirati. Tak posameznik v svojem poklicu uživa in ga obvlada, zato se je sposoben hitro odzivati in se prilagajati spreminjajočim se okoliščinam v poklicu in na trgu dela.

Predvsem zaradi velike pomembnosti je treba poklicno odločitev sprejeti premišljeno, brez psihičnih in časovnih pritiskov ter na podlagi čim bolj kakovostnih in relevantnih poklicnih informacij. Z ustrežno poklicno vzgojo in orientacijo lahko učitelji in svetovalni delavci na šolah pripomoremo k temu, da mladostniki spoznajo sebe na različnih področjih, da odkrijejo svoje močne točke, svoje interese, želje, lastnosti in vrednote. Seveda je pomembno, da se zavejo tudi svojih šibkih točk, zato da jih izboljšujejo in odpravljajo. Poklicna vzgoja je tako namenjena mladostnikom, da razvijejo znanje, razumevanje in veščine, s katerimi sprejemajo odločitve, naredijo načrt in uresničujejo svoj poklicni razvoj v življenju.

OPREDELITEV POJMA POKLICNA ORIENTACIJA

Muršak (2002: 82; povz. po Repanšek, 2009: 135) opredeljuje »poklicno orientacijo« kot informiranje in izobraževanje, ki naj učencem omogočita, da spoznajo svet dela in sistem poklicnega svetovanja ter možnosti, ki jim jih ponujata.

V programskih smernicah (Programske smernice, 2008: 24) pa je zapisano, da je »poklicna orientacija delo z učenci, učitelji, starši in vodstvom šole z namenom pomagati učencem pri izbiri in uresničevanju izobraževalne in poklicne poti«. Izpostavimo lahko, da so dijaki v srednji šoli že toliko zreli in samostojni, da poklicne odločitve v večini sprejemajo sami. Staršev zato v poklicno orientacijo na naši šoli ne vključujemo tako pogosto. Starši so predvsem tisti dejavnik, ki ga dijak potrebuje za pogovor doma. Dijak se skupaj s starši doma pogovori o izbiri študija.

Ginzberg, Ginsburg, Axelrad in Herm (1972; povz. po Rostohar, 2003) poudarjajo, da je izbira poklica razvojni

proces in ne enkratni dogodek. Ne gre samo za eno odločitev, temveč za zaporedje odločitev, ki jih posameznik sprejema v daljšem časovnem obdobju, ko poskuša najti skladnost med svojo pripravo za kariero ter cilji in realnostmi sveta dela.

Skozi vsako časovno obdobje se posameznik obnaša drugače, ima drugačen pogled na svet, različne poklicne želje ter sprejema poklicne odločitve, ki se v času odraščanja razvijajo, med seboj dopolnjujejo in kombinirajo. Ravno zaradi tega naši dijaki postopoma spoznavajo sebe, svoja močna področja, osebnostne značilnosti in spretnosti. Vse to pozneje vpliva na izbiro njihovega poklica.

V srednješolskem obdobju se posameznik uči o sebi, o svojih potrebah, interesih, sposobnostih, dosežkih, hkrati pa se uči o realnem okolju, o možnostih in potrebah gospodarskega, družbenega in kulturnega okolja. To učenje naj bi omogočilo zadovoljitev potreb posameznika, ki nenehno išče ravnotežje med obema vrstama dejavnikov. Posameznik mora napraviti kompromis med tistim, kar želi, in danimi možnostmi v okolju (Rostohar, 2003: 14).

POKLICNA ORIENTACIJA V SREDNJI ŠOLI

Projekt Poklicna orientacija v srednji šoli temelji na novejših teoretičnih predpostavkah poklicne orientacije, ki izhaja iz vzgoje za izbiro, kjer orientacija ne pomeni, da dijaka vodimo k premišljenim izbiram (ali celo odločamo namesto njega), ampak mu le pomagamo pri tem, da so njegove odločitve modre. To pomeni, da stremimo k temu, da bi v njem le sprožili proces dojetanja, s katerim se nauči odločati tako, da postopoma gradi svoje »notranje opazovanje« (to je zmožnost poznavanja lastnih sposobnosti in svojih psihičnih značilnosti), ter razčlenjevati zunanjo stvarnost v luči presojanja, ki vodi v prihodnost (Rostohar, 2003: 15).

Globalni cilji projekta Poklicna orientacija v srednji šoli so torej:

- dijaki pridobijo veščine, s katerimi ugotovijo in ocenijo lastne potrebe, osebnostne lastnosti, sposobnosti, spretnosti, interese, želje, vrednote in stališča,
- s pomočjo sistematičnih aktivnosti ozavestijo in razvijejo veščine za zbiranje informacij, raziskovanje možnosti usposabljanja in izobraževanja ter zaposlitve,
- naučijo se sprejemati ustrezne odločitve o nadaljnjem šolanju in izbiri poklica,
- usvojijo veščine, ki so potrebne pri prehodu na

drugo izobraževalno stopnjo ali v zaposlitev (Rupar, 2003: 7).

Rupar (2003: 7) pravi, da je vloga učiteljev v poklicni vzgoji pomembna takrat, ko se učenci in dijaki učijo spoznavati sebe, svoje interese, okolje in možnosti ter se učijo sprejemati odločitve. Dodamo še lahko, kot navaja Kozoderc (2006: 28), vlogo učitelja kot tistega, ki dijakom in učencem predstavi vsaj nekaj poklicev in študijev, ki jih pozna bolj podrobno. Mednje sodijo poklici, povezani z njegovo smerjo študija, in verjetno tudi poklici, katerim so namenjene sorodne študijske smeri. Izkušnje z gimnazijci namreč kažejo, da zelo slabo poznajo možne smeri študija in še manj poklice, ki jih lahko opravljajo po koncu izbranega študija. Veliko dijakov se ne zaveda, da izobrazba in poklic nista eno in isto in da je z določeno izobrazbo mogoče opravljati veliko različnih poklicev oz. da do določenega poklica lahko vodijo različne izobrazbene poti.

Odločanje za študij je kompleksen proces, in čeprav nekateri mladostniki takšne odločitve sklenejo skoraj neopazno, tako rekoč brez težav, se mnogi med njimi soočajo z manjšimi ali večjimi težavami pred aktualnim procesom odločanja ali med njim. Te težave jih lahko vodijo do poskusa prelaganja odgovornosti za odločanje na koga drugega, do zavlačevanja ali celo izogibanja odločanju, kar jih na koncu pripelje do neoptimalne odločitve (Zagoričnik in Pečjak, 2007: 8).

Odločitev je v veliki meri odvisna od dijakovih osebnostnih lastnosti, podpore in pritiska staršev, učnega uspeha, vpliva prijateljev, od dela svetovalnih služb, medijev in drugih dejavnikov (Repanšek, 2009: 137). Prav zaradi teh težav, ki jih dijaki lahko imajo, je poklicna orientacija v srednji šoli nujna.

V nadaljevanju predstavljamo model izvajanja poklicne orientacije na II. gimnaziji Maribor.

PRIMER DOBRE PRAKSE: OPIS IZVAJANJA POKLICNE ORIENTACIJE NA II. GIMNAZIJI MARIBOR

Izbira določenega študijskega programa ne pomeni nekaj dokončnega v smislu kariere, temveč ostaja proces kariernega odločanja odprt toliko časa, dokler se posameznik odloča ali pričakuje, da se bo odločal o svojem delu in karieri. Namen izvajanja poklicne orientacije na naši šoli je, da mladostnike usmerjamo v razvijanje strategij, ki ohranjajo odprtost njihovih izbir.

Cilj predavanj in delavnic, ki jih izvedemo v razredih v treh šolskih letih, je usposobiti dijake, da se naučijo spoznavati sebe, svoje sposobnosti in osebnostne lastnosti ter prepoznavati svoja močna področja, usmerjajo se v poznavanje sveta dela in različnih poklicnih področij. Motivirajo se za dejavno načrtovanje kariernih poti, učijo se zbirati, selekcionirati in urejati informacije o poklicih in študijskih programih.

Na II. gimnaziji začenjamo s poklicno orientacijo v 2. letniku. Konec 2. letnika (nekje aprila) se dijaki odločajo za

pripravo na maturo iz izbirnih predmetov, ki poteka v 3. in 4. letniku. Skupaj z razlago o tem, katere predmete lahko izberejo, dobijo tudi informacije o fakultetah, ki zahtevajo v primeru omejitve vpisa posebne pogoje. Na podlagi teh informacij se dijaki odločijo za izbirne predmete glede na to, katere predmete fakultete zahtevajo kot pogoj za vpis (npr. če ima nekdo namen študirati medicino, mora izbrati en naravoslovni predmet) oz. kateri predmeti jim najbolj ustrezajo. V sklopu te šolske ure se dijakom na kratko predstavi tudi sam način opravljanja mature. Dijakom se na koncu ure razdeli prijavnico za izbirne predmete.

Z dijaki 3. letnika na začetku šolskega leta izvedemo razredno uro na temo poznavanja svojih interesov in vrednot. Pri uri poudarimo, da ni nujno da se njihovi poklicni interesi skladajo s poklicnimi vrednotami. Dijaki za delo dobijo potrebne učne liste, s pomočjo katerih ugotavljamo njihove značilnosti. Marca z oddelki 3. letnika v računalniški učilnici rešujemo program Kam in kako. Aprila izvedemo še uro o izbirnih predmetih, ki jih bodo dijaki imeli v 4. letniku in iz katerih se bodo pripravljali na maturo.

V 4. letniku začnemo novembra z urami poklicne orientacije, kjer jim pripravimo delavnico, na kateri spoznajo, kakšne so njihove sposobnosti za določene poklice in kakšne sposobnosti se za opravljanje določenega poklica pričakujejo. Naslednjo razredno uro posvetimo možnostim štipendiranja študija, kjer se dijakom predstavi, katere štipendije je možno pridobiti in kakšni so pogoji ter postopek za pridobitev štipendij. Ne glede na to, da so dijaki v 3. letniku že reševali aplikacijo Kam in kako, to akcijo ponovimo tudi v 4. letniku, saj menimo, da se določeni interesi in sposobnosti lahko spremenijo in je tako rezultat lahko drugačen in bolj realen. Prav tako eno šolsko uro v 4. letniku posvetimo razlagi prijavnico-vpisnega postopka, kjer se dijaki seznanijo s prijavo na fakulteto, z značilnostmi 1. roka sprejemnega postopka, s postopkom razvrščanja pri omejenem in neomejenem vpisu na posameznih programih, s posebnostmi razvrščanja pri dvopredmetnih študijskih programih, z 2. in 3. rokom ter izrednim študijem. S pomočjo tabele naredimo še nekaj primerov preračunavanja točk in pregleddamo pomembne datume za vpis na fakultete.

Da bi dijaki čim lažje in odgovorno izbrali svojo nadaljnjo študijsko pot, na šoli organiziramo *dan fakultet*, na katerem se posamezne fakultete predstavijo s svojimi programi. Na dan fakultet vabimo fakultete Univerze v Mariboru, Univerze v Ljubljani, Univerze na Primorskem in samostojne visokošolske zavode. Odziv fakultet je kar velik. Vsaka fakulteta v svoji učilnici pripravi predstavitev svojih programov, ki jo izvede dvakrat. Dijaki imajo tako možnost, da si izberejo dve različni predstavitvi. Po koncu predstavitve imajo še možnost individualnega svetovanja. Tako jim ponudimo možnost, da si že pred informativnimi dnevi pridobijo natančne informacije o študijskih programih. Predvsem je poudarek na individualnem svetovanju dijakom s strani predstavnikov fakultet, kar je na informativnih dnevih zaradi množičnosti obiska

skorajda nemogoče. V lanskem šolskem letu smo dan fakultet izvedli konec novembra. Prvi dan so se predstavile članice Univerze v Maribor in Univerze na Primorskem, drugi dan pa še članice Univerze v Ljubljani. Odziv dijakov je bil dober, saj se je tako prvi kot drugi dan predstavitev udeležilo približno 150 dijakov 3. in 4. letnikov.

Ker se vedno več dijakov zanima in odloča za študij v tujini, pripravljamo za dijake 3. in 4. letnikov predstavitev možnosti študija v tujini. V ta namen se povežemo z različnimi organizacijami, ki jim predstavijo, kako oditi na študij v tujino.

Da bi dijaki dobro poznali različne poklice, na šoli aprila organiziramo v okviru dogajanja Pomlad na II. srečanja z uspešnimi drugogimnazijci. Na šolo tako povabimo bivše dijake naše šole, ki dijakom predstavijo svoj poklic in svojo pot do poklica, ki ga opravljajo. Tako nekatere od poklicev dijakom še bolj približamo. Vsako šolsko leto izberemo različne poklice.

Dijakom svetujemo, da povprašajo svoje sorodnike, kakšne poklice opravljajo, kje so pozitivne in negativne stvari njihovega poklica, kaj prinaša ta poklic, kako priti do tega poklica itd.

Ker na šolo vsako leto dobimo veliko različnih publikacij iz posameznih fakultet, smo v knjižnici za dijake pripravili poklicni kotiček. Brošure in publikacije smo razvrstili najprej po posameznih univerzah, nato pa znotraj univerz še po fakultetah. Tako imajo dijaki na enem mestu sistematično zbrano in organizirano gradivo, ki jim lahko zelo pomaga pri izbiri želenega študija ali pa v prvi vrsti pri ožanju možnosti izbire med različnimi fakultetami. Ker se vsako leto več dijakov odloči študij nadaljevati v tujini, lahko v poklicnem kotičku dobijo informacije tudi o tej možnosti nadaljevanja šolanja.

Seveda pa imajo dijaki možnost individualnega svetovanja v pisarni šolske svetovalne službe, kjer gre predvsem za ozaveščanje in verbalizacijo želja, hotenj, osvetlitev

dijakovih močnih področij ter povezovanje le-tega z značilnostmi in dosegljivostjo želenih študijskih izbir.

SKLEP

Znanje je temelj družbenega razvoja. Posameznik z veliko znanja ima določeno vrednost. Danes se ceni posameznikova enkratnost, drugačnost, ustvarjalnost, iščejo se njegova močna področja in specifične izkušnje. Ena od praktičnih posledic tega je, da mora posameznik slediti svojim interesom, dobro poznati možnosti v družbi, izbrati med množico različnih podatkov, informacij, znanj, šolskih predmetov, možnosti za študij doma in v tujini, se učiti na svoj način in znati svoje posebnosti čim bolje unovčiti.

Da bi posamezniki spoznali sebe, svoje interese in hotenja ter tako izbrali študij, ki bi jim nudil dodatno znanje, ki bi ga znali nadgraditi in uporabiti pozneje pri svojem delu, se na šolah izvaja poklicna orientacija.

Na II. gimnaziji poklicno orientacijo izvajamo od 2. letnika dalje. Poleg ur, ki jih izvedemo v razredu, smo za dijake pripravili še poklicni kotiček, kjer imajo na enem mestu zbrane najrazličnejše publikacije in zloženke različnih fakultet. Novembra organiziramo dan fakultet, na katerem se različne fakultete predstavijo s svojimi programi in dijakom, še pred informativnimi dnevi, ponudijo določene informacije, ki jih zanimajo. Dijakom nudimo tudi individualne svetovalne pogovore v svetovalni službi in jim pomagamo, da se znajo pravilno odločiti.

Menimo, da aktivnosti, ki jih izvajamo v okviru poklicne orientacije, dobro vplivajo na dijakovo spoznavanje samega sebe. Dijaki dobijo dobre informacije o poklicnih možnostih in različnih programih, ki jih izvajajo fakultete, tako da znajo sprejeti pravilno poklicno odločitev. Izvajanje poklicne orientacije na srednjih šolah je torej smiselno in zaželeno.

VIRI IN LITERATURA

Ažman, T., Beltram, M. et al. (2005). Načrtovanje in vodenje kariere: priročnik za poklicno orientacijo v srednjih šolah. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Kozoderc, D. (2006). Nekateri izzivi poklicnega usmerjanja v slovenskih srednjih šolah. Vzgoja in izobraževanje, 37 (6), str. 27–31.

Programske smernice za delo svetovalne službe (2008). Pridobljeno 21. 10. 2011 iz http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/ministrstvo/Publikacije/Programske_smernice_SS.pdf

Programske smernice za delo svetovalne službe (2008). Pridobljeno 21. 10. 2011 iz http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/ministrstvo/Publikacije/Programske_smernice_OS.pdf

Repanšek, Z. (2009). Analiza dejavnikov, ki vplivajo na izbiro srednje šole, in analiza ocene kakovosti šolske svetovalne službe. Sodobna pedagogika, 60 (3), str. 134–154.

Rostohar, G. (2003). Samospoznavanje v procesu poklicne orientacije. Šolsko svetovalno delo, 8 (2), str. 14–21.

Rupar, B. (2003). Predstavitev razvojnega projekta Poklicna orientacija v srednji šoli. Šolsko svetovalno delo, 8 (2), str. 6–8.

Zagoričnik, M. in Pečjak, S. (2007). Težave slovenskih srednješolcev pri odločanju o nadaljnjem izobraževanju. Psihološka obzorja, 16 (4), str. 7–26.

POVZETEK

Poklicna odločitev je ena najpomembnejših odločitev, ki jih posameznik sprejme v svojem življenju. Od pravilne poklicne odločitve sta močno odvisna poznejše zadovoljstvo s poklicem in razvoj kariere, saj bo le tisti posameznik, ki se je odločil za ustrezen poklic, v svojem delu užival in se poklicno razvijal. Na II. gimnaziji se poklicne orientacije lotevamo sistematično in načrtno od 2. letnika dalje. Ob koncu šolskega leta naredimo analizo uspešnosti vpisa na fakultete naših dijakov s prvo željo. Ta analiza se nam zdi dober kazalnik, ali smo pri poklicnem usmerjanju naših dijakov bili uspešni ali ne. Ugotavljamo, da so naši dijaki pri vpisu na fakultete v povprečju zelo uspešni, kar pomeni da jih velika večina sprejme pravilno poklicno odločitev. To nakazuje tudi na kakovostno delo svetovalne službe pri izvajanju poklicne orientacije, saj je cilj le-te, da dijaki skozi srednješolsko izobraževanje spoznajo sebe, svoje vrednote, interese in sposobnosti, da se znajo pravilno odločiti za nadaljnji študij in da so pri vpisu na fakultete uspešni. Poklicna orientacija je tako tudi v srednjih šolah pomembna in zaželena.

Ključne besede: poklic, poklicna orientacija, študij, fakulteta

ABSTRACT

One of the most important decisions in the life of each individual is the decision about one's career. The right career decision can significantly influence one's professional satisfaction and career development because a person can only enjoy his/her work and develop professionally if he/she has selected the appropriate profession. Career orientation at II. Gimnasya Maribor is a systematic and planned process since students' 2nd grade on. At the end of every academic year the analysis of effectiveness of enrolment to faculties according to students' first wish is done. It seems to be a good criterion about the effectiveness of our career guidance. We have found that our students are very effective in enrolment which means that most of them take appropriate career decision. It also indicates that school counsellors do their job professionally in the area of career orientation. Our goal is to enable students to learn about themselves, their values, interests and abilities during schooling at our gymnasias. Therefore they can take right decisions about their further education and they are so effective in the process of enrolment to faculties. From this point of view, career orientation is important and desired also in secondary schools.

Key words: profession, career orientation, study, faculty